

Sandhedskommission: Hele Norge har tabt

Årtiers forsøg på at udviske minoriteters sprog og kultur har stadig konsekvenser den dag i dag. I går så "et mørkt kapitel i Norges historie" dagens lys

Johan Varning Bendtsen
johanbendtsen@k.dk

Det var med en tilsyneladende uskyldig hovedrysten, at Dagfinn Høybråten konkluderede på det fem år lange arbejde, som den norske sandheds- og forskningskommission præsenterede for landets folkevalgte i går: Den norske stats forsøg på at eliminere minoriteters sprog og kultur op gennem dele af 1800- og 1900-tallet var skræmmende vellykket.

"Det her er alvorligt. Det handler om beslutninger truffet af Stortinget (det norske parlament, red.) med det formål at fornicke egne minoriteter," lød det fra kommissionsformanden, der var leder af Kristeligt Folkeparti mellem 2004 og 2011.

"Mange er holdt op med at bruge deres oprindelige sprog og er gået over til at bruge norsk. Det har gjort nordnorsk til et truet sprog. Og for skovfinnerne er det et faktum, at der ikke længere findes finskprogede skovfinner, som har lært sproget hjemme."

Kommissionen, som blev nedsat af Stortinget, har været i gang siden 2018. Opdraget var at kortlægge de norske myndigheders politik og ageren over for minoriteter, vurdere konsekvenserne af "fornæringspolitikken" samt foreslå tiltag til videre forskning.

Undervæs har de 11 kommissionsmedlemmer blandt andet indsamlet vidnesbyrd fra mere end 760 personer, som tilhører minoriteterne samer, kvæner og skovfinner.

"Generationer har lidt tab, men hele Norge har også tabt," sagde Dagfinn Høybråten om det "mørke kapitel i norsk historie".

Formanden refererede blandt andet vidnesbyrd om børn, der var blevet slået i skolen, hvis de talte deres eget sprog eller ikke kunne svare på norsk. Ofte fik skolegangen odelagende konsekvenser for børnenes senere liv. Nogle steder blev samiske børn helt fjernet fra forældrene. Andre steder blev minoriteterne opfattet – og behandlet – som laverestående kulturelt eller sågar etnik.

"Vores evne til at beskytte ulfole og vores minoriteter er et af de vigtigste tegn på, om vi lever op til vores egne værdier," konstaterede Stortingets formand, Masud Ghahrahkani, ifølge Verdens Gang.

Store konflikter forude

Astrid Nonbo Andersen, seniorforsker med ekspertise i historisk uretfærdighed ved Dansk Institut for Internationale Studier, Diis, har fulgt den norske proces tæt.

Hun fortæller, at initiativet til kommissionen blev taget allerede i 2013 af Sametinget i Norge. Inspirationen kom fra et lignende kommissionsarbejde i Canada, men nu med fokus på den såkaldte forniceringspolitik. En politik, hvor minoriteterne samer, kvæner, skovfinner og norskfinner fra midten af 1800-tallet og frem til 1960'erne aktivt blev forsøgt gjort til nordmænd.

"En form for assimileringspolitik,

man rullede ud gennem forskellige statslige indgreb," fortæller Astrid Nonbo Andersen.

"Og den dag i dag føler mange samer stadigvæk – som konsekvens af processen omkring forniceringen – at de har svært ved at udfolde sig som samer."

Der findes mellem 40.000 og 60.000 samer i Norge (samt mindre grupper i Sverige, Finland og Rusland).

Og til forskel fra eksempelvis Sverige og Finland har Norge ratificeret FN-konventionen om oprindelige folks rettigheder.

"Desuden var der en del opmærksomhed omkring samernes situation i 1970'erne og 1980'erne, hvilket blandt andet resulterede i oprettelsen af det samiske parlament. Samerne er altså i udgangspunktet ganske godt beskyttet rettmæssigt i forhold til i andre nordiske lande," siger Astrid Nonbo Andersen.

"Men det betyder ikke, at konflikterne omkring vind- og vandkraft som led i den grønne omstilling, der ofte kolliderer med hensynet til oprindelige folks rettigheder, ikke kommer til at fylde rigtig meget de kommende år. Man må bare håbe, at kommissionens arbejde forbedrer grundlaget for den fremtidige samtale."

Netop de omdiskuterede energiprojekter, der ofte karamboleres med samernes oprindelige levevis, blev også adresseret af præsidenten for samernes parlament, Silje Karine Muotka, i går. Hun glæder sig over majoritetssammfundets anerkendelse af de konsekvenser,

fornæringskningen har haft, men peger samtidig på den aktuelle tillidskrise, der findes mellem samerne og den norske stat.

"Et tydeligt eksempel er det i gangværende menneskerettighedsbud på Tosen (område i Vestnorge, hvor der er blevet opført vindmøller i områder, hvor samernes rensdyr græsser, red.), som er nødt til at stoppe, hvis tilliden skal genopbygges," siger hun til VG.

Mangler fælles diskussion

Ifølge Astrid Nonbo Andersen fra Diis er Stortinget forpligtet til at handle på kommissionens konklusioner og anbefalinger, fordi den er nedsat af parlamentet. Det er dog langt fra sikkert, at majoritetssamfundet per se bliver engageret, understreger Diis-forskeren.

"Det var jo ideen, at man skulle have den her store, fælles diskussion, men det har løbet med at få majoritetssamfundets opmærksomhed," siger hun.

"I Nordnorge er det noget, alle kender til og snakker om. Men i Syd Norge er der mange, der stier ikke er klar over, at den her proces har været i gang i fire år." Kommissionsformanden har lovet, at arbejdet ville få national gennemslagskraft, men indtil videre har det ladet vente på sig. Og selvom man har holdt horerne rundt om i landet, er kommissionen blevet kritiseret for at være for lukket, fortæller Astrid Nonbo Andersen.

Samme oplevelse har Elin Skaar, seniorforsker ved Chr. Michelsen Institutt i norske Bergen, hvorfra hun lobede

har foretaget målinger i relation til processen.

"Det er først og fremmest de berørte minoritetsgrupper – altså dem, kommissionen systematisk har henvendt sig til – som har været engageret. Og det er problematisk. Jeg tror måske, kommissionen har foretaget sig med overbevisningen om, at majoritetssamfundet nok skulle få den nødvendige viden og inddragelse, når forskning var på plads. Det er ikke sikkert, at det kan lade sig gøre," siger Elin Skaar.

Hvorfor er det vigtigt at udbrede viden om det historiske forhold mellem majoritetssamfundet og minoriteterne?

"Undervisningen i folkskoler og rettinger og rettigheder har flyttet rigtig lidt, og selvom der er sket en positiv forandring de senere år, er uvidenheden stadig udbredt. Uanset hvordan man vender og drejer det, er det vigtigt for nordmændene at kende deres egen historie," siger hun.

Elin Skaars undersøgelser har vist, at kendskabet til kommissionens arbejde er vokset overvejs. Den største overraskelse er dog, at det øgede kendskab ikke har betydet, at flere mener, at en kortlægning vil bidrage til forskning.

"I stedet har vi set det stik modsatte: at troen på forskning er blevet mindre. Specielt blandt minoriteter. Det er ikke verdens bedste udgangspunkt for det arbejde, der nu skal laves."

Tilbage til forskning, som Sandheds- og forskningskommissionen foreslår, tæller blandt andet oprettel-

sen af et nationalt kompetencecenter om forniceringspolitik og uretfærdighed, en national satsning på oplæring i sprogene kvænsk og samisk samt en styrkelse af undervisning om samer, kvæner og skovfinner i de norske skoler.

Ifølge Runar Myrnes Balto, medlem af Sametinget med ansvar for sandheds- og forniceringsoplysning, skal rapportens konklusioner først "behandles internt blandt det samiske folk", for udsigten til forskning kan komme på tale.

"Fornæringspolitikken har aldrig fået den oprindelige betydning, som er nødvendig for forskning. Nordmænd har lært for lidt om både forniceringen og konsekvenserne heraf. Det har ført til en uvidenhed, jeg tror kan forklare både racismen vendt mod samer og den manglende opbakning til samisk kultur, som vi oplever," skriver han i en mail til Kristeligt Dagblad.

Elin Skaar, som tidligere har beskæftiget sig med sandheds- og forniceringskommissioner i andre lande, understreger, at det er svært at drage paralleller til tidligere eksempler al den stund, at

▲ Konsekvenserne af statens "fornæringspolitik" mod minoritetsgrupper som blandt andre samerne er netop blevet dokumenteret i ny rapport. Men skal tillidskrisen mellem staten og samerne løses fremadrettet, må den norske stat droppe omdiskuteret vindmølleprojekt, som tidligere i år udsatte demonstrationer i Oslo, lyder det. – Foto: Alf Simensen/AFP/Ritzau Scanpix.

kommissionsarbejdet i Norge ikke er foregået på et bagtæppe af borgerkrig, militærdiktatur eller regimeskift.

"At demokratiske velfærdstater gransker deres historiske forhold til ulfole er en ny trend. Der har været eksempler med Grønland, Canada og Australien. Og så er Sverige og Finland i gang. Men det er ikke dødeligt vold, vi snakker om. Det er andre ting, der er på spil – hverdagsracisme, højere selvmodratur, følelsen af ikke at være illegitimt borgere og – ikke mindst – retten til natursressourcer. Det er altså ting, som skal løses, for forskning kan blive en realitet," siger Elin Skaar.

Kort fortalt

- Den norske stat gennemførte i løbet af 1800- og 1900-tallet en hård forniceringspolitik over for minoritetsgrupper.
- De negative konsekvenser for sprog og kultur er netop blevet offentliggjort i ny rapport fra Sandheds- og forskningskommissionen.

For abonnenter | Læsermøder, København

Onsdag den 14. juni kl. 16.30-18.30

Margrethe Floryan vil i samtale med forlagschef Pernille Ballebye præsentere sin nye bog "Bertel" om Bertel Thorvaldsens kunst i Danmark. Deltagere kan efterfølgende opleve Thorvaldsens Museum.

Alle tilmeldte modtager billetten på mail.

Særpris til abonnenter

Tilmelding og mere info på www.k.dk/læsermøder

Overinspektør og forfatter Margrethe Floryan fortæller om Bertel Thorvaldsens kunst i Danmark

Bogsamtale på museum

kort nyt

EU-chef: Topmøde skal sende et signal til Rusland

CHISINAU EU's udenrigschef, Josep Borrell, håber, at Rusland så med, da knap et halvt hundrede europæiske ledere i går mødtes i Moldova. Topmødet skal nemlig ikke mindst bruges til at signalere sammenhold i hele Europa, sagde EU-chefen ved sin ankomst til hovedstaden Chisinau. "Jeg håber, at tilstedeværelsen af så mange ledere i dag så tæt på Ukraine vil sende et signal om sammenhold blandt mange, mange lande – ikke blot inden for den Europæiske Union. Det er vigtigt, at det signal når Rusland," sagde Josep Borrell.

Det er anden gang, at de europæiske spidser mødes i det såkaldte Europæiske Politiske Fællesskab, som er blevet til på initiativ af Emmanuel Macron, Frankrigs præsident. I denne omgang har 45 lande sagt ja til invitationen. Blandt dem både EU-medlemsstater, kandidatlønde til EU og lande som Island og Norge. /ritzau/

Gældsloftet stemt igennem i USA

WASHINGTON D.C. Et flertal i Repræsentanternes Hus i USA har godkendt en aftale om at suspendere det amerikanske gældsloft. Afstemningen fandt sted, kun fem dage inden at USA risikerer at få betalingsstandsning, 314 stemte for aftalen, mens 117 stemte imod.

For at blive til virkelighed skal aftalen dog også stemmes igennem i Senatet, inden præsident Joe Biden kan underskrive aftalen og gøre den til lov. Demokraterne har flertal i Senatet. Repræsentanternes Hus, hvor Republikanerne har flertal, har altså sagt ja til at suspendere USA's gældsloft, der er på 31.400 milliarder dollars frem til den 1. januar 2025. 71 republikanere stemte imod. Det ville sædvanligvis have været nok til at blokere for loven, men 165 demokrater stemte for, og aftalen går derfor videre til Senatet. /ritzau/Reuters

Nato-lande optrapper presset på Tyrkiet

BRUXELLES Efter næsten et år venter Sverige fortsat på grant lys fra Tyrkiet og Ungarn, for landet kan komme med i Nato. Men nu stiger presset for alvor på de to lande.

På et møde for Nato-landenes udenrigsministre er der enighed om, at Sverige er klar til Nato. Det sagde udenrigsminister Lars Løkke Rasmussen (Mod) efter mødet i Oslo.

"Der er sendt et meget klart signal. Det er holdningen hele vejen rundt, at Nato bliver stærkere, hvis Sverige kommer med," sagde Lars Løkke Rasmussen. På grund af det nylige valg i Tyrkiet deltog Tyrkiets udenrigsminister ikke i mødet. Men hverken Tyrkiet eller Ungarn kan være i tvivl om, at der er stor opbakning i Nato til at få Sverige med. Natos generalsekretær, Jens Stoltenberg, vil nu "i nærmeste fremtid" rejse til Tyrkiet for at tale direkte med Tyrkiets præsident, Recep Erdogan. /ritzau/